

GHAD BAQA' X'JINGABAR FIL-FOLKLOR MALTI

Angelo Dougall

Il-folklor Malti mhuwiex eżawrit daqs kemm jaħsbu xi wħud u, tabilhaqq, għad baqa' x'jingabar. Fil-ktieb tiegħu *Il-Folklor Malti*, (t-tieni edizzjoni miżjuda) stampat mill-*Malta University Press* 1975, fil-kapitlu XVI, paġna 142 et seq., Ġuże Cassar Pullicino, mimli bil-ghomor, fil-kitba tiegħu f'dan il-ktieb, jagħtina parir, fost kollox, sabiex noqogħdu għal dawk li huma għajdut il-poplu u għal dak li jintqal, u sabiex niktub. F'paġna 151 ta' l-istess ktieb ikompli jhegġigna: "jehtieg l-ewwelnett li ssir midħla sewwa tal-poplu u li jirnexxielek tithabbej bizzejjed biex tkun tista' tisma' minn fomm il-poplu dak l-gherf li sallum għadu bla miktub. Li kieku kulhadd joqgħod b'għajnejh u widnejh miftuħa kull fejn imur fil-gzejjer tagħna u jniżżel dak li jara u jisma' . . ."

Dwar il-furbani Fid-distrett t'isfel ta' Malta, speċjalment fost il-bdiewa ta' madwar il-bajja ta' Marsaxlokk għad baqa' fil-memorja tagħhom għajdut u rakkonti ta' nżul il-furbani fuq l-art għas-

serq ta' hwejjeg u htif ta' nies. Ghalkemm din il-bajja, għal mijiet ta' snin, kienet imħarsa b'fortizza, bi swar u għassiesa, xorta waħda l-furbani kienu kultant jirnexxilhom jinżlu bil-moħbi sabiex jissakkegġaw u jaħtfu nies għall-jasar, jitolqu nkiss inkiss u jaħarbu fil-beraħ bla tarf tal-baħar. Ftit li xejn kienu jiġu suspettati, u dawn il-furbani kienu jsalpaw u jbaħħru bil-priża tagħhom lejn il-Barbarija. Baqgħu għarrijiet u legġendi msawrin mal-verita tal-ħajja ta' dak iż-żmien, u xi għarrijiet minnhom għadhom magħrufa bħala "ta' żmien il-furbani". F'dak iż-żmien, madwar il-Bajja ta' Marsaxlokk, bini kien hemm ftit li xejn, hliet għal xi rziezet l-hawn u l-hinn, xi wħud minnhom iffortifikati għalli jista' jinqala' għal għarrieda, u wieħed għadu jara minn dawn sa llum.

Katrina Niftakar xi qrafa tiegħi minn dik in-naħa tad-Distrett t'Isfel, jirrakuntaw li xi hamsin sena ilu ftit jiem qabel mietet iz-zija Ġanna (mart iz-ziju Ġanni hu n-nannu Kola) u li kellha qrib il-mitt sena, bdiet thewden: "Miskina! Min jaf x'sar minnha Katrina!" Kienet tirrakkonta li, meta

kienet daqsxejn ta' tifla ta' xi għaxar snin, darba waħda filgħodu kmieni telqet bil-mixi miż-Żurrieq ma' Katrina, waħda żagħzugħa ħabiba tal-familja u li kienet f'it snin akbar minnha, sabiex jaraw xi qrafa tagħhom f'Birzebbuga. Dik il-ħabta, madwar ir-Ramla ta' Birzebbuga u d-daħla ta' Kalafrana ma kienx hemm bini hliet f'it irziezet u kemm tara b'għajnejk raba', għelieqi, sigar tal-ħarrub u qasab. Iz-zija kienet tkompli tirrakkonta li, kif waslu qrib ir-ramla, lemħu skuna li minn fuqha niżel gaj ta' baħħara li, malli lemħu lil dawn iż-żewġ tfajliet, bdew jiġru għal warajhom. Dawn it-tfajliet twerwru għax raw li kienu furbani, telqu jiġru u nħbew. Imma l-furbani bdew ifittxuhom u rnexxielhom jaħtfu lil Katrina, u billi z-zija Ġanna kienet moħbija sewwa ma setgħux isibuha għalkemm damu f'it hin ieħor ifittxuha. Ftit wara l-furbani telqu lura lejn l-iskuna tagħhom iġorru 'l Katrina. L-iskuna salpat u tbiegħdet fil-beraħ tal-baħar bla ma hadd biss induna x'kien qed jiġri! Imbilli dan il-każ ġie rrapportat lill-kuntistabbli taż-Żurrieq! Bħas-soltu

kien tni el rapport fl-
 "okkorrenzi tal-pulizija" tad-
 distrett, saru t-ftitxijiet, imma
 kien kollu ghalxejn. Kien forsi
 t-thewdin ta' ziti, jew kienet
 wahda minn dawk l-ghajdut
 dwar il-furbani? Kif a
 ghedt, Mstejjer kienu hafna.
 "Miskina! Min jaf x'sar minnha
 Katrin!" baqghet thewden iz-
 zija anna, qabel ma ghalqet
 ghajnejha ghal dejjem.
 Imma baqghet tiftakar fdik il-
 rajja kerha ta'tfulitha anke
 wara dak i - mien kollu.
 Kienet rajja li sse darba
 kultant u bhala baqghu
 le endi fil-folklor taghna.
 Ghalxejn il-poplu ta'dawk l-
 inhawi, u magghom kienu ew
 o rajn mi - urrieq, ar u
 jfittxu lil Katrina, imma Katrina
 g ebet u baqghet ma nstabetx
 misruqa mill-furbani li, sa ftit
 aktar minn mitt sena ilu kien
 ghad kellhom liberta, minghajr
 hadd maj ommhom li jin lu
 fdik il-bajja; u l-le endi
 baqghu!

Ghal hafna nies ghad
 baqa' le endi ta'furbani kif
 ukoll rakkonti ta' rajjiet aktar
 qodma li baqghu jinghadu
 madwar dik il-bajja ta'
 Marsaxlokk, li sa ftit snin ilu
 kienet g adha miftu a u
 esposta ghat-traffikar illegali

Ghar Hasan Domt hafna
 sa ma mexxieli biex wiehed
 bidwi minn Benghisa jtarrarli xi
 a a ta' folklor minn dak li kien
 ghadu jiftakar. Kien bin ir-
 raba' joqq od frazzett antik xi
 ffit maqtugh. Kien bniedem
 misthi u sensittiv. Xiftit snin
 ilu kien qalli li baqa' jiftakar xi
 strofi ta' ghanja li kien sema' fi
 tfulitu. Ghar Hasan hu
 maghruf hafna bhala post ta'
 attrazioni turistika fdik In-
 naha ta' Malta mimlija le endi
 u rakkonti ta' furbani,
 imdawwar b'atmosfera ta' sibi.

Manwel Grixti (1936-2003)
 kien baqa' jiftakar dawn il-ftit
 strofi minn ghanja litorsi kienet
 itwal; forsi wkoll kienet "ghanja
 tal-fatt" marbuta mal-le enda
 ta' Ghar Hasan, u Manwel kien
 joqghod fil-qrib ta' l-ghar:

Ghar Hasan

**Din ghanja tislet il-hniena ,
 Dwar tfajliet tant imsejknin,
 Waqt li kienu jahdmu r-raba'
 Ghal gharrieda misruqin.**

Kien jisraqhom mill-ghelieq!
 Ta' l-inhawi ta' Hai Far,
 Mill-irdum kien ini ilhom
U jahbihom ewwa l-ghar.

**L-ommijiet jibku l-uliedhom
 Ghaliex dawna ma nstabux,
 U l-irgiel ghalxejn ifittxu
 Ghax x'sar minnhom ma jafux.**

**Kien jonsobhom u jisraqhom
 U jahbihom f Ghar Hasan,
 Jehodhom lejn Barbarija
 Ghotja ghall-harem tas-Sultan.**

**Dan Hasan kien furban ahrax,
 Kellu qilla ta' ghafrid,
 'Ma taghna sabulu rkaptu
 Ma hallewhx jaghmel li jrid.**

Dawn huma l-hames
 strofi baqa' jiftakar Manwe
 mill-ghanja li kien sema' fi
 tfulitu, imma ma qallix min kien
 -g annej u lanqas il-post fejn
 kien semaggha.

**Razzett iffortiflkat. Bur Cassar
 Triq il-Karta ini i, Blr ebbu a**

26-VII-2002